

ẤN TƯỢNG VỚI CÂY TRÀ TRÊN ĐỈNH HÒN BÀ

Hòn Bà là dãy núi có độ cao tuyệt đối 1.578m, cách Tp. Nha Trang khoảng 60km về hướng Tây Nam. Đây là khu vực còn nhiều rừng nguyên sinh với địa hình hiểm trở, đã được bác sỹ A. Yersin phát hiện vào năm 1914.

Tại độ cao 1.500m, Bs. Yersin đã xây dựng 1 ngôi nhà gỗ (1916) làm Trạm quan trắc khí tượng và sau đó trồng thử nghiệm nhiều loài thực vật (dược liệu, hoa cảnh,...), trong đó có cây Quinquina. Bên cạnh ngôi nhà, có 1 cây trà cổ thụ rất ấn tượng với khách tham quan và kể cả những nhà nghiên cứu về hệ thực vật.

Có thông tin cho rằng Bs. Yersin đã trồng cây trà này sau khi đã xây dựng ngôi nhà (?), nhưng thực tế đây là loài cây mọc tự nhiên ở độ cao từ 1.000-1.500m, cùng với nhiều loài cây rừng đặc sắc khác quanh khu vực này.

Mặc dù cây trà có kích thước không lớn (*), đường kính gốc khoảng 20cm và chiều cao 16m, nhưng thân và cành nhánh phủ đầy rêu và địa y, có vẻ cằn cỗi và khá lâu năm (khoảng 100 năm). Tuy nhiên về danh pháp khoa học của loài cây này rất phức tạp và đã phát sinh nhiều tranh luận.

DANH PHÁP

Loài trà này được chuyên gia Poilane thu mẫu tại Hòn Bà (1918) và nhà thực vật học A.Chevalier công bố với tên khoa học *Thea yersinii* A.Chev. ex Gagnep. (tên Việt Nam: Trà Yersin), để vinh danh Bs. Yersin, người phát hiện Hòn Bà. Nhưng sau đó, chi *Thea* (chi Trà) được nhập vào chi *Camellia* (chi Trà/ Trà my) và Dr. Merrill đã công bố theo danh pháp mới *Camellia pubicosta* Merr. (1942), phân bố ở Ba Vì, Vinh, Hòn Bà,... Theo Phạm Hoàng Hộ (1999), *Camellia yersinii* (# *Thea yersinii*) là tên đồng danh của loài trà này [1].

Gần đây, nhóm nghiên cứu của Dongwei Zhao (2017) dựa trên cơ sở hệ thống phân loại và tổng hợp nhiều nguồn dữ liệu (so sánh hình thái, phát sinh loài và sinh học phân tử) đã dẫn chứng tên khoa học được sử dụng rộng rãi hiện nay là *Camellia sinensis* var. *assamica* (J.W.Mast.) Kitam (1950) - gọi là Trà Assam, gắn với địa danh vùng Assam của Ấn Độ, nhưng Trà Assam cũng phân bố ở Trung quốc. Loài này bao gồm nhiều tên đồng danh (synonym), trong đó có *Thea yersinii* [2].

ĐẶC ĐIỂM

Hình thái: Cây gỗ nhỏ hoặc dạng cây bụi cao đến 20 m, thường xanh, nhiều cành nhánh. Lá đơn, mọc cách, phiến lá hình elip, hoặc hình trứng, mép lá có răng cưa nhỏ.

Hoa ở nách lá, mọc đơn độc hay mọc cụm 3-4. Hoa lưỡng tính, kích thước hoa 3cm, đài 5, tràng hoa màu trắng 6-9; nhị hoa rất nhiều màu vàng nhạt; vòi nhụy 3, rời.

Quả nang 3 mảnh, hình cầu hơi bẹp, kích thước 3-4cm; hạt màu nâu, cứng. Mùa hoa vào tháng 9-10; quả: tháng 2-3 năm sau.

Sinh thái: mọc trong kiểu rừng dày ẩm thường xanh, hỗn giao cây lá rộng và lá kim, ở độ cao từ 1.000-1.500m. Tại Khánh Hòa, loài trà này chỉ tìm thấy ở Hòn Bà, phân bố rải rác hoặc thành từng cụm nhỏ. Cây sinh trưởng chậm, tái sinh tự nhiên ít.

Tình trạng bảo tồn: do biến đổi khí hậu và môi trường sống không còn thuận lợi nên sẽ có nguy cơ thu hẹp phạm vi phân bố của loài. Cần nghiên cứu các biện pháp nhân giống và khoanh vùng bảo tồn loài cây này tại Hòn Bà.

Mặc dù tên loài *Thea yersinii* chỉ là tên đồng danh của Trà Assam, nhưng đối với một số nhà nghiên cứu cùng với những người ái mộ Bs. Yersin vẫn quen gọi đây là “Trà Yersin”. Cây trà đã tạo ấn tượng sâu sắc đối với những người yêu thích thiên nhiên, khi đặt chân lên đỉnh Hòn Bà, đắm chìm trong sương mù sáng sớm và được thưởng thức một tách trà bốc khói với hương vị độc đáo, hoài niệm về quá trình khám phá Hòn Bà của Bs. Yersin.

Loài trà này đã được đề xuất bảo tồn tại Hòn Bà, là điểm nhấn trong hành trình “Theo dấu chân của BS. Yersin”./.

Trần Giải & Lưu Văn Nông
Hội Bảo vệ TN & MT. Khánh Hòa

THAM KHẢO:

1. Phạm Hoàng Hộ, 1999. Cây cỏ Việt Nam - Quyển 1 - p.430 (1736). Nhà xuất bản Trẻ, Tp.Hồ Chí Minh.
2. Dongwei Zhao & al., 2017. Names of Assam tea: Their priority, typification and nomenclatural notes. TAXON 66 (6) - December 2017: 1447-1455.

HÌNH ẢNH

Hình 1: Cây Trà ở ngay trước tảng đá - bên cạnh ngôi nhà của Bs.Yersin
(*) Cây trà này đã bị bật gốc vào năm 2017 do tảng đá phía sau nứt vỡ và đè gãy.

Hình 2: Hoa trà nở trong sương mai

Hình 3: Hoa trà & nụ

Hình 4: Cây trà đang ra quả - quả nang 3 mảnh